

LES MOBILITATS COM A REPTE PER A LA SOSTENIBILITAT DE LES LLENGÜES MINORITZADES. INTRODUCCIÓ A LA SECCIÓ MONOGRÀFICA

Avel·lí Flors-Mas*

Resum

Aquesta secció monogràfica de la *Revista de Llengua i Dret* aborda diferents facetes de la mobilitat, característica del món contemporani, i el seu impacte sobre les dinàmiques sociolingüístiques i sobre la sostenibilitat de les llengües minoritzades, amb un focus en la realitat dels territoris de llengua catalana. Des de la ciència política i la sociolingüística, s'hi analitza el posicionament envers la llengua catalana de diferents perfils de població mòbil a Catalunya i Andorra; s'hi descriu la política lingüística en un entorn d'internacionalització com el de la universitat a Catalunya, i es postula el "multilingüisme autocentrat" com una estratègia per construir ciutadania multilingüe en contextos de mobilitat i complexificació de la diversitat.

Paraules clau: mobilitats; llengües minoritzades; sostenibilitat lingüística; multilingüisme autocentrat; llengua catalana; Catalunya; Andorra; universitats.

MOBILITIES AS A CHALLENGE FOR THE SUSTAINABILITY OF MINORITIZED LANGUAGES. INTRODUCTION TO THE MONOGRAPHIC SECTION

Abstract

This special issue addresses different sides of mobility, a defining feature of the contemporary world, and evaluates its impact on the sociolinguistic dynamics and on the sustainability of minoritized languages, focusing on the Catalan language area. From a political science or a sociolinguistic standpoint, the articles analyse the positioning towards Catalan of different profiles of mobile people in Catalonia and Andorra; describe language policies in an internationalised context such as a Catalan university; and postulate "auto-centred multilingualism" as a strategy to construct multilingual citizenship in contexts of mobility and complex diversity.

Keywords: mobilities; minoritized languages; linguistic sustainability; auto-centred multilingualism; Catalan language; Catalonia; Andorra; universities.

---

* Avel·lí Flors-Mas, professor lector de sociolingüística al Departament de Filologia Catalana i Lingüística General de la Universitat de Barcelona, investigador i secretari del Centre de Recerca en Sociolingüística i Comunicació (CUSC) i director de la *Revista de Llengua i Dret, Journal of Language and Law*. aforsmas@ub.edu. [@aforsmas](https://www.instagram.com/aforsmas). [0000-0003-1689-5956](https://orcid.org/0000-0003-1689-5956).

Citació recomanada: Flors-Mas, Avel·lí. (2024). Les mobilitats com a repte per a la sostenibilitat de les llengües minoritzades. Introducció a la secció monogràfica. *Revista de Llengua i Dret, Journal of Language and Law*, 81, 1-13. <https://doi.org/10.58992/rld.i81.2024.4282>

En l'obertura de la seua contribució a aquesta secció monogràfica, el professor Peter A. Kraus ens recorda que “to say that new forms of mobility –not only in connection with the migration of people, but also linked with the mobility of goods, services, and ideas– are making our societies more diverse amounts to a truism”. En canvi, i com segueix la seua argumentació, no resulta tan evident quins són els correlats empírics d'aquestes mobilitats i les seues repercussions en contextos específics, ni tampoc el tipus de discursos i polítiques públiques que es generen per abordar els impactes d'aquestes formes de mobilitat, accelerades en el marc de la globalització (Appadurai, 1996).

És amb aquest objectiu, i coincidint amb la celebració dels 40 anys de l'aparició del primer número de la *Revista de Llengua i Dret* (RLD), que l'Escola d'Administració Pública de Catalunya (EAPC) i el Consell de Redacció de la *Revista* van organitzar una jornada de reflexió i debat sobre “Les mobilitats com a repte per a la sostenibilitat de les llengües minoritzades”, que es va celebrar el 22 de setembre de 2023, i que ha estat el germen de la secció monogràfica que presentem, ara, sota el mateix títol.

La RLD apareixia, l'any 1983, amb la finalitat de bastir ponts entre el món acadèmic i l'Administració pública per donar resposta als reptes que plantejava el procés de restauració de la llengua catalana en el seu territori històric (Rebés i Solé, 1983; Milian i Massana, 2008a; Flors-Mas, 2023). Amb la mateixa vocació de servei públic, la jornada va posar el focus sobre la mobilitat, en les seves múltiples facetes, com un factor determinant de les dinàmiques sociolingüístiques en el món contemporani (Blommaert, 2010), i com un dels principals reptes per a les polítiques lingüístiques que tracten de garantir la *sostenibilitat* de les llengües minoritzades (Bastardas, 2005), als territoris de llengua catalana i més enllà.

La jornada es proposava aprofundir en aquest debat a partir de diferents ponències que, des dels àmbits de la ciència política, el dret o la sociolingüística abordaren preguntes com ara: quines bones pràctiques existeixen per a la inclusió lingüística de la població mòbil en contextos de minorització? Quins són els límits a les demandes lingüístiques que es planteja a aquests perfils de parlants? O, des d'una perspectiva menys normativa i més descriptiva: com s'insereixen les persones que experimenten processos de mobilitat en les dinàmiques sociolingüístiques dels territoris de llengua catalana, i amb quines conseqüències per a l'ús públic i els discursos sobre la llengua catalana? Amb aquestes qüestions a l'agenda, la jornada va comptar amb les ponències dels professors Peter A. Kraus (Universitat d'Augsburg, Alemanya) i Eduardo Ruiz Vieytez (Universitat de Deusto), que van abordar el tema de la jornada des d'una perspectiva comparada i des dels àmbits de la ciència política i el dret, respectivament, i amb un segon bloc d'intervencions dels doctors Marina Massaguer Comes (Universitat Oberta de Catalunya i CUSC-UB) i James Hawkey (Universitat de Bristol, Regne Unit), que van tractar, des de la sociolingüística, les experiències i els posicionaments envers la llengua catalana de diferents perfils de persones mòbils a Catalunya i Andorra, respectivament.

Aquesta secció monogràfica recull les versions completes i ampliades de les aportacions de Kraus, Massaguer i Hawkey, a més d'una aportació d'Helena Torres-Purroy i Sònia Mas-Alcolea sobre la gestió del multilingüisme en un dels entorns més marcats per la mobilitat a casa nostra: les universitats.¹ La nodrida assistència a la jornada i l'interès de les reflexions que s'hi van desenvolupar entre els ponents i el públic assistent² donen fe de l'encert de la tria d'una temàtica candent per a les polítiques lingüístiques a favor de les llengües minoritzades, però que s'ha abordat fins ara de manera parcial.

1 Mobilitats i llengües: temes i enfocaments

Certament, en les darreres dècades, les conseqüències legals, socials i lingüístiques que tenen els processos de mobilitat per als individus que els experimenten han estat a bastament explorades des de diferents disciplines de les humanitats i les ciències socials i jurídiques, i en contextos molt variats –incloent-hi, és clar, els territoris de llengua catalana. No han sovintejat tant, en canvi, les reflexions normatives i les anàlisis empíriques sobre quin impacte té l'increment i la diversificació dels perfils de persones mòbils en la dinàmica de les llengües minoritzades, i sobre quin tipus de polítiques són legítimes i necessàries per conciliar el dret a la mobilitat amb la inclusió lingüística,

---

1 Els lectors no hi trobaran, en canvi, les reflexions de Ruiz Vieytez, que sí que podran recuperar a través de l'enregistrament de la jornada, disponible al [web de l'EAPC](#).

2 Podeu trobar una crònica completa de la jornada a l'*RLD Blog* (Torres-Purroy, 2023).

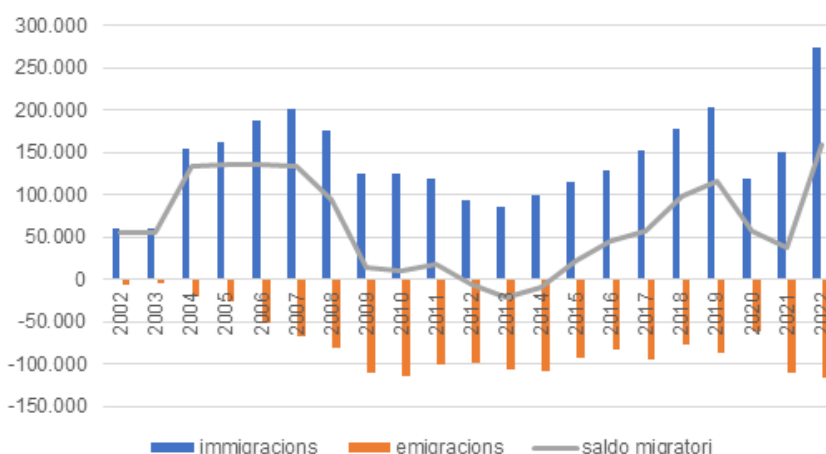
i doncs, per conjurar els riscos que representen els processos de mobilitat per a la continuïtat de l'ús públic de les llengües subordinades en els seus territoris històrics i en diferents àmbits.³ La secció monogràfica que teniu entre mans i la jornada que en va ser el germen volien tematitzar precisament aquestes qüestions.

Pel que fa a la primera pregunta, si fem servir la distinció terminològica que proposa Pujolar (2016) en un capítol sobre l'abordatge de la qüestió migratòria des de l'antropologia lingüística, la majoria d'estudis sobre les conseqüències sociolingüístiques de les noves mobilitats als territoris de llengua catalana han partit d'una perspectiva centrada en la *migració*, és a dir, en l'anàlisi de l'experiència subjectiva dels processos de mobilitat per part de les persones *migrants*, amb el focus posat en les desigualtats socials a què han de fer front i en les transformacions de les seues identitats en el procés d'adaptació al nou context. En canvi, i continuant amb la distinció que proposa l'autor, han estat menys freqüents les aportacions des de la perspectiva de la *immigració*, és a dir, sobre l'impacte de la diversitat lingüística i cultural sobrevinguda per a l'ecosistema lingüístic de les societats d'acollida.

I això a pesar que, en el nostre context més immediat, la realitat de Catalunya com a *sistema complex de reproducció* que té en l'arribada d'immigració un tret estructural del seu creixement demogràfic (Cabrè, 1999; Domingo, 2014) fa ineludible una reflexió en aquest sentit. En concret, l'any 2023 pràcticament una de cada quatre persones residents a Catalunya eren nascudes a l'estranger (22,5 %). Aquest percentatge s'enfilava al 30,9 % en el cas de la capital, Barcelona, i superava el 40 % del total en set municipis que, sense poder-hi aprofundir gaire, és raonable pensar que reben diferents perfils de població mòbil: municipis amb una alta densitat d'activitat turística (entre el 40,9 % de Salou i el 47,3 % de Castelló d'Empúries, incloent-hi a l'entremig la Jonquera, Lloret de Mar, o Castell d'Aro, Platja d'Aro i s'Agaró), amb grans empreses del sector agroalimentari (49,4 % a Guissona) o en què es reproduïxen dinàmiques de segregació residencial (42,4 % a Salt).⁴ Cal tenir en compte, a més, que Catalunya no és només una terra d'arribada, sinó també de pas (gràfic 1). Això vol dir que, les últimes dues dècades, s'han anat succeint entrades contínues de nous habitants en grans volums (*immigracions*) però també, alhora, eixides d'una part d'aquesta població cap a l'estranger (*emigracions*). Tot plegat sotmet la demografia catalana a una situació d'*estrès* (Domingo, 2016) que tensiona els mecanismes d'acollida en general i els d'acollida lingüística en particular, com ara les aules d'acollida en l'educació no universitària (Generalitat de Catalunya, 2018, p. 50-51) o els cursos de català del Consorci per a la Normalització Lingüística (CPNL) en la formació d'adults (Massaguer et al., 2023, p. 24-36), amb una demanda que sovint supera l'oferta i els recursos disponibles.

Gràfic 1

Immigracions, emigracions i saldo migratori (migracions externes) (n). Catalunya, 2002-2022.

Font. Elaboració pròpia a partir d'IDESCAT (s.d.).

³ Amb excepcions notables; vegeu, entre altres, Marí (2006, 2019), Milian i Massana (2008b) o Vila et al., (2006) per a l'àmbit de la llengua catalana, i Grin et al. (2018) o Bonotti et al. (2022) per a l'àmbit europeu.

⁴ Dades del *Cens de població anual* de l'Institut Nacional d'Estadística (INE) disponibles al [web de l'IDESCAT](#).

Els estudis demolingüístics han avaluat l'impacte de l'establiment d'aquesta població mòbil a Catalunya, i han destacat com l'augment resultant de la població catalana (+1,4 milions d'habitants en les dues dècades que cobreix el gràfic 1) ha provocat una reducció de la presència del català en termes percentuals, si bé no necessàriament en nombres absoluts (vegeu, entre altres, Flors-Mas et al., 2021). Els estudis emmarcats en la sociolingüística de la mobilitat, en canvi, s'han centrat més, com s'ha esmentat adés, en la perspectiva de la *migració* i, doncs, en les conseqüències per als individus del procés d'arribada i adaptació a la societat catalana. Sense espai ni capacitat de fer-ne una revisió exhaustiva, se'n poden citar alguns exemples il·lustratius, com els estudis d'Eva Codó (2008) sobre la construcció de desigualtats en les interaccions de la població immigrada amb l'Administració pública, o sobre el posicionament envers el català en les experiències transnacionals d'individus que s'estableixen a Barcelona perseguint un cert *estil de vida* (Codó, 2018); la recerca de Maria Sabaté-Dalmau (2014) sobre els repertoris i pràctiques multilingües en negocis regentats per persones d'origen immigrant; els estudis de Makiko Fukuda (2014) sobre les ideologies lingüístiques envers el català i el castellà de la comunitat japonesa de Catalunya, o els estudis de Víctor Corona (2016) sobre les ideologies i les pràctiques lingüístiques dels adolescents i joves *latinos* i, més recentment i amb David Block, sobre la racialització de les pràctiques lingüístiques que diferents perfils d'adolescents narren com a formes de microagressió (Corona i Block, 2020).

En una altra línia, des del tombant del mil·lenni s'ha desenvolupat un conjunt amplíssim d'estudis que, des de la sociolingüística educativa, la didàctica de les llengües o la psicologia social han explorat les experiències de l'alumnat d'origen immigrant dins del sistema educatiu no universitari en aspectes com ara l'adaptació escolar, l'aprenentatge de llengües, les actituds lingüístiques o les pràctiques plurilingües i la construcció d'identitats (Comajoan et al., 2013; Huguet i Janés, 2008; Janos et al., 2017; Llompert et al., 2020; Newman et al., 2013; Oller, 2013; Unamuno, 2011; Unamuno i Nussbaum, 2006; Vila et al., 2009). En l'esfera de l'educació superior, la internacionalització de les universitats catalanes promou diferents formes de mobilitat que han estat explorades, entre altres, des de la perspectiva dels estudiants d'intercanvi (Gallego-Balsà i Cots, 2019; Soler i Gallego-Balsà, 2019) o de la gestió de les pràctiques plurilingües dins de grups de recerca (Bretxa et al., 2016; Torres-Purroy i Mas-Alcolea, 2022). Tot i que continuen focalitzats principalment en les experiències subjectives de les persones mòbils, alguns d'aquests estudis expliciten la relació entre les dinàmiques observades i les polítiques de protecció i promoció de la llengua catalana que operen en els espais observats, i amb això, obrin una línia de reflexió sobre els impactes de la mobilitat i la diversificació de la població en les polítiques en qüestió.

En el camp de les organitzacions no governamentals i la societat civil, cal destacar l'estudi de Joan Pujolar (2010) sobre cursos de català per a dones adultes, que va mostrar com les persones voluntàries hi solien emprar el castellà de manera rutinària per adreçar-se a les usuàries. L'autor interpretava aquesta tendència a través del concepte d'*interposició*, una ideologia internalitzada en forma d'hàbit per la qual el castellà sol mediar totes les relacions entre la població catalanoparlant i l'"exterior", una exterioritat en què s'inclou, entre més, les persones que per la seua aparença física, color de la pell, manera de vestir, cognom o accent es categoritzen habitualment com a no catalanoparlants. Garrido (2010), Caglituncigil (2014) o Codó i Patiño-Santos (2014) han documentat processos similars en altres contextos. Per a Pujolar, la vigència d'aquesta interposició del castellà és un símptoma clar de la subordinació del català, i genera contradiccions entre el discurs públic, que tracta de representar el català com la "llengua comuna" de la societat catalana (Riera-Gil, 2011) i, de manera més específica, de les polítiques d'acollida i integració,⁵ i unes pràctiques lingüístiques que, de manera inconscient i rutinària, exclouen simbòlicament de la catalanitat lingüística diferents perfils de possibles nous parlants. La connexió entre l'estudi empíric dels usos lingüístics i l'anàlisi crítica dels discursos públics sobre la llengua catalana és clara també a Flors-Mas (2021), que a partir d'una revisió de les dades sobre coneixements, usos i identifications lingüístiques de la població de Catalunya nascuda a l'estranger l'any 2018, conclou que la minorització del català, l'asimetria legal pel que fa al deure de coneixement del català i el castellà en el marc de la Constitució espanyola, i el control limitat que la Generalitat de Catalunya pot exercir sobre les polítiques d'integració lingüística, empenyen la gran majoria de la població nascuda a l'estranger i arribada a Catalunya més enllà de l'edat escolar a adoptar el castellà, i dificulten que aquests sectors disposen d'un accés generalitzat al domini de la llengua catalana, amb les conseqüències que d'això

⁵ [Llei 10/2010, del 7 de maig, d'acollida de les persones immigrades i de les retornades a Catalunya](#). (DOGC, núm. 5629, 14.05.2010) [Catalunya]

deriven per garantir-los “full symbolic recognition as members of the community, equal opportunities for social mobility and labor market inclusion, and a fair participation in the social and political life of the community” (Flors-Mas, 2021, p. 382).

El tipus de connexions que estableixen aquests darrers estudis entre les accions i experiències dels individus, d’una banda, i els processos sociolingüístics en què s’inscriuen i sobre els quals incideixen, de l’altra, és present també en la reflexió encetada en diferents contextos de minorització lingüística sobre el paper dels *nous parlants* –és a dir, persones que no tenen la llengua minoritzada com a primera llengua però que l’aprenen i n’adopten usos en diferents espais– en els processos de revitalització lingüística (O’Rourke et al., 2015; O’Rourke i Pujolar, 2013). En el context de Catalunya, aquesta línia de recerca s’ha centrat en l’anàlisi de les pràctiques i ideologies sobre el català de diferents perfils de *nous parlants* del català (Puigdevall et al., 2022; Pujolar i Puigdevall, 2015) i de no catalanoparlants (Massaguer, 2022), una part important dels quals són persones amb diferents perfils de mobilitat. Com a resultat de la seua recerca, els autors advoquen per incorporar les perspectives d’aquests parlants en la narrativa sobre la situació de la llengua i en el disseny de les polítiques lingüístiques, que per ser efectives han de ser percebudes com a legítimes i han de comptar amb l’adhesió d’un conjunt majoritari de la societat. Aquesta capacitat de combinar dues mirades –en el cas que ens ocupa, d’adoptar alhora les perspectives de la *migració* i de la *immigració*– resulta clau per no perdre de vista que la població mòbil no és un “objecte” que s’ha de “gestionar”, sinó que està formada per subjectes amb agència, reflexivitat i capacitat de decisió pròpies, que poden apropiarse (o no) dels objectius de les polítiques. És des d’aquesta perspectiva que Massaguer, Hawkey, i Torres-Purroy i Mas-Alcolea aborden els seus objectes d’estudi en els articles de la secció monogràfica.

La relació que hem vist que estableixen diversos dels estudis citats entre la dinàmica sociolingüística i les polítiques lingüístiques que tracten d’incidir-hi ens condueix cap a la segona aportació d’aquesta secció monogràfica, ço és, la reflexió sobre el tipus de polítiques que són legítimes i necessàries per conciliar el dret a la mobilitat amb la sostenibilitat de les llengües subordinades en els seus territoris històrics. En aquest marc, resulta pertinent explicitar que els articles de la secció se centren en la situació de les llengües minoritzades, atès que els processos, expectatives i marcs normatius per a la integració de les persones mòbils difereixen quan es plantegen des del *nacionalisme banal* (Billig, 2006) dels estats nació i les nacions majoritàries i quan s’aborden, en canvi, des d’entitats subestats i des de nacions minoritàries i sense estat (Carlsson, 2022; Kymlicka, 2001) que necessiten ser més explícites en la defensa de les llengües que els són pròpies (Riera-Gil, 2022).

En el cas de l’estat nació, per norma general s’assumeix que les persones immigrades tenen un deure d’aprendre i adoptar la llengua dominant de l’estat (Patten i Kymlicka, 2003, p. 7-9), i més enllà del dret a mantenir les llengües d’origen en l’esfera privada, no se’ls reconeix un dret generalitzat d’ús d’aquestes llengües en l’esfera pública (Morales-Gálvez, 2022) –tot i que sí algunes formes d’“acomodació” provisional, com ara serveis d’interpretació perquè puguin accedir als serveis públics mentre no adquireixen un domini suficient de la llengua de la societat d’acollida (Dunbar i McKelvey, 2018b; Shorten, 2022).⁶ En l’àmbit europeu, això es tradueix en la consideració de l’aprenentatge d’aquestes llengües estatals com a clau de l’èxit en el procés d’integració (Comissió Europea, 2020) i, en el pla normatiu, en una generalització de requeriments de coneixement de les llengües estatals per a l’accés a la ciutadania i a altres tipus de permisos (Carlsson, 2022, p. 475; Dunbar i McKelvey, 2018a). En general, a més, tot això ocorre sense que la presència de població mòbil s’interprete com una amenaça per a l’hegemonia de la llengua estatal –i, encara menys, com una amenaça per a la supervivència d’aquesta llengua, una sensació d’inseguretat que pot estar més generalitzada entre els membres de minories lingüístiques territorials quan s’enfronten al fenomen migratori (Riera-Gil, 2022, p. 495).

L’escenari de Catalunya i, per extensió, de la resta de territoris de llengua catalana no correspon a aquesta primera situació, sinó que s’alinea més aviat amb un context de “complexitat diversa” (Kraus, 2012), en què se superposen i entrecreuen una situació de “multilingüisme endogen”, resultat de l’existència de minories lingüístiques territorials en el marc d’estats nació dominats per una cultura i llengua majoritàries, amb les noves capes de diversitat lingüística resultants de l’increment de la mobilitat i dels moviments migratoris recents. En aquests escenaris, no hi ha solucions evidents ni generalitzades –ni generalitzables. Per exemple, i seguint en l’àmbit europeu, Carlsson (2022, p. 470-473) mostra que només set dels vint-i-set estats membres de la Unió

⁶ Vegeu Riera-Gil (2022, p. 484-487) per a una síntesi clarificadora dels postulats dels principals teòrics polítics al voltant dels drets i deures lingüístics de la població migrada.

Europea contemplen algun tipus de reconeixement de llengües no estatals en els processos d'acomodació de la població migrada a la societat d'acollida, mentre que en quinze d'aquests estats les llengües minoritzades no tenen presència ni tal sols en els cursos d'orientació que s'ofereixen a la població nouvinguda, i encara en cinc casos més aquestes llengües no compten amb cap tipus de reconeixement constitucional.

Així doncs, com apunta Elvira Riera-Gil (2022, p. 497), “minority nations with active policies protecting their national languages vis-à-vis a state majority language address a formidable challenge in balancing language rights and duties of long-settled population with those of immigrants”. Sobre aquesta qüestió, en un assaig molt citat, Will Kymlicka (2001) plantejava que els nacionalismes de nacions sense estat com el Quebec han tendit a fer una interpretació positiva de la immigració i a desenvolupar discursos postètnics i interculturals, que propugnen el reconeixement dels drets lingüístics dels immigrants i de les seues llengües d'herència a l'hora que promouen l'ús de la llengua pròpia de la minoria com a “llengua comuna”. L'autor argumentava, però, que la consolidació d'aquests posicionaments és més probable en contextos en què la nació minoritària té garantit un cert control sobre les polítiques d'integració de la població immigrant, i també una confiança raonable en la continuïtat de l'ús públic de la llengua minoritzada.⁷ I que resulten menys probables, en canvi, quan el volum d'aquesta població o la tendència a assimilar-se a la llengua i la cultura majoritària puguen fer percebre la immigració com una amenaça per al predomini de la llengua i la cultura minoritàries en el seu territori històric.

En el cas de Catalunya, el Govern de la Generalitat disposa d'un marge limitat per desenvolupar un model propi de polítiques d'integració lingüística de la població mòbil, atès que correspon a l'Estat el gruix de les competències en matèria d'estrangeria i accés a la nacionalitat (Zapata-Barrero, 2010) en un context, a més, de jerarquització i tracte asimètric de les llengües oficials que queda establert en la Constitució espanyola i reforçat més endavant amb la STC 31/2010⁸ (Pons, 2011). A pesar d'aquesta limitació, l'aproximació intercultural i d'acomodació de la diferència ha estat clarament predominant en les polítiques i els discursos públics sobre llengua, mobilitat i immigració d'ençà del Pla per a la llengua i la cohesió social (2004), el Pacte Nacional per a la Immigració (2008) i la Llei 10/2010, del 7 de maig, d'acollida de les persones immigrades i de les retornades a Catalunya. Com han argumentat Franco-Guillén i Zapata-Barrero (2014) o Riera-Gil (2022), entre altres, l'arribada d'immigració ha portat el nacionalisme català a adoptar una orientació *cívica* i *pluralista*, en què la voluntat de pertinença, la garantia de drets socials i la construcció de cohesió social passen a un primer terme; en què l'adopció de la llengua catalana es conceptualitza no com un prerequisit per ser considerat part de la nació, sinó com una eina per garantir la igualtat de drets i oportunitats i per a indicar adhesió a la catalanitat entesa com una *identitat projecte*, oberta i en transformació permanent (cf. Carod-Rovira, 2012; Castells, 2004; Woolard, 2016, p. 39-94); i en què s'obrin espais al reconeixement de les llengües dels immigrants, especialment en l'àmbit educatiu (cf. Riera-Gil, 2022, p. 491-494). La contribució de Peter A. Kraus en aquesta secció monogràfica pot servir per aprofundir en aquesta línia de reflexió, de caràcter propositiu, a partir del principi de “multilingüisme autocentrat”.⁹

Com ha destacat Riera-Gil (2022, p. 488-494), el model de conjunció en català implantat en el sistema educatiu no universitari, que generalitza el coneixement del català –i el castellà– a la majoria de la població escolar amb independència del seu origen i que adopta mesures de reconeixement de les llengües d'herència de l'alumnat nouvingut, és el principal exponent d'aquesta aposta intercultural i multilingüe, i molt probablement –hi afegim– ha sustentat el tipus de confiança en la continuïtat de l'ús públic de la llengua minoritzada que, d'acord amb Kymlicka, sembla necessari per generalitzar visions favorables del fenomen migratori i facilitar l'adopció de perspectives interculturals dins dels nacionalismes minoritaris. Tanmateix, com ha remarcat Flors-Mas (2021), el model de conjunció en català no pot donar resposta a la inclusió lingüística de la població immigrada en edat adulta, que és deficitària a pesar dels esforços del CPNL i altres actors. Calen, per tant, polítiques innovadores i més ambiciosos que faciliten l'aprenentatge i l'adopció de la llengua catalana a aquests perfils, i superen les desigualtats estructurals i els processos de segregació social, laboral i residencial

7 En concret, el filòsof afirma que “the likelihood that a national minority will adopt such a post-ethnic model of minority nationalism seems to depend on a number of factors. In particular, it may require a range of policies (e.g. regarding language, education, and employment) which give the minority some control over the process of immigrant integration, and which establish or protect the preeminence of the minority's language on its historic territory” (Kymlicka, 2001, p. 277).

8 Sentència del Tribunal Constitucional 31/2010, de 28 de juny de 2010. (BOE, núm. 172, 16.07.2010).

9 L'autor fa servir aquest terme en un sentit diferent del que li va donar Rafael Castelló (2014) en encunyar-lo en el marc del disseny de les polítiques lingüístiques de la Universitat de València.

que, avui en dia, hi posen frens (Massaguer et al., 2023). Es tracta de generar un marc equitatiu d'accés al repertori lingüístic de la comunitat, que garantisca el dret d'ús del català en un espai públic sense relacions de *dominació lingüística* (cf. Morales-Gálvez, 2024), i que conjure el risc de reaccions que culpabilitzen la població immigrada de les dificultats de la llengua catalana, sobre les quals advertia Kymlicka en l'assaig citat. En aquest sentit, no podem sinó veure amb preocupació l'accés al Parlament de Catalunya –testimonial, de moment– d'un partit xenòfob com Aliança Catalana, que tracta de capitalitzar la preocupació d'una part de la població per la situació, certament delicada, de la llengua i la cultura catalanes.

Tot plegat obliga a mesurar i complexificar els discursos públics sobre mobilitat, demografia, inclusió i llengua, i a reclamar un major control sobre les polítiques –d'acollida i d'altres tipus– que permeten fer compatible la realitat de Catalunya com un país d'immigració amb la sostenibilitat de la llengua catalana, en un marc de reconeixement mutu, de garantia de drets socials i de promoció de la cohesió social. Amb aquest esperit, oferim als lectors els continguts d'una secció monogràfica que no pretén ser, en cap cas, un punt d'arribada, sinó una invitació al diàleg i a una reflexió que s'haurà de desenvolupar, en el futur, amb la implicació de més actors i en diferents espais, tant acadèmics com de l'àmbit polític i de la societat civil.

2 Els continguts de la secció monogràfica

Qui s'endinse en aquesta secció hi trobarà quatre articles que es caracteritzen per posar el focus en la relació entre diferents tipus de mobilitat i llengües minoritzades de tipus territorial, tant des del punt de vista de la seua dinàmica sociolingüística com de les polítiques per donar-hi suport; per tractar de superar el focus exclusiu en les conseqüències de la mobilitat per a les persones que l'experimenten per entendre, també, quins són els impactes sociolingüístics i discursius de la creixent complexificació de la diversitat per a la sostenibilitat i la plenitud de l'ús públic de les llengües minoritzades en contextos específics, i finalment, i quan es contemplen en conjunt, per abordar aquestes qüestions des d'una perspectiva interdisciplinària, si bé amb un resultat final escorçat cap a la sociolingüística.

La secció s'obri amb una aportació de Peter A. Kraus titulada “From complex diversity to multilingual citizenship: Catalonia and beyond”. L'autor hi planteja una crítica a les tendències homogeneïtzadores i *monistes* dels estats nació, que han identificat l'accés a la ciutadania amb l'assimilació cap a una única “llengua nacional”, i planteja el principi de “multilingüisme autocentrat” com una alternativa per a la construcció de ciutadania lingüística en situacions de “diversitat complexa”. Aquest concepte, teoritzat pel mateix autor (cf. Kraus, 2012), serveix per donar compte de situacions en què se superposen diferents formes de diversitat i desigualtat socials, i tracta de desvetllar i posar de manifest els conflictes, jerarquies i relacions de poder que existeixen entre els diferents grups en aquests escenaris, lluny d'una retòrica edulcorada i de celebració de la diferència *per se*. En aquest marc, per a Kraus, “auto-centered multilingualism aims precisely at overcoming the legacies of minoritization by blurring the line between majorities and minorities through the non-hierarchical generalization of complementary multilingual repertoires”, amb la intenció no tant de posar fi als conflictes sobre quines llengües han de formar part dels repertoris dels ciutadans (i sobre les funcions socials que han de desenvolupar), sinó d'emmarcar el debat i el conflicte “in a way that opens spaces for conceiving of citizenship beyond the model of the hegemonic nation-state”. En aquesta proposta de l'autor és tan necessari l’“auto-” –la possibilitat de prioritzar, per a certes funcions, la llengua pròpia dels grups establerts històricament en un territori, per tal de garantir la cohesió i potenciar els vincles socials– com el “multi-” –la possibilitat per als individus d'accedir a un repertori ampli d'opcions significatives, que inclou l'accés a diferents llengües. Un plantejament que podria resultar productiu per abordar algunes de les tensions sobre l'organització dels repertoris lingüístics i les funcions de les diferents llengües que emergeixen de les aportacions de Massaguer, Hawkey, i Torres-Purroy i Mas-Alcolea.

Després d'aquest primer article, les contribucions de Marina Massaguer i James Hawkey aborden els posicionaments envers la llengua catalana i les polítiques de promoció del seu ús de diferents perfils de persones mòbils a Catalunya i a Andorra, respectivament.

En l'article titulat “No-catalanoparlants internacionals a Catalunya: mobilitat, desigualtats i llengua catalana”, Marina Massaguer parteix dels materials aplegats per a la seua tesi doctoral sobre els posicionaments dels no catalanoparlants en les dinàmiques sociolingüístiques de Catalunya (Massaguer, 2022). En concret, en

l'article aborda des d'una perspectiva qualitativa l'experiència dels seus participants "internacionals", que comparteixen el fet d'haver nascut a l'estranger i d'haver experimentat diferents processos de mobilitat, tot i que difereixen quant als seus orígens geogràfics i socioeconòmics. L'autora mostra com aquestes desigualtats d'origen entre els seus participants condicionen tant la facilitat amb què poden accedir a la llengua catalana com el seu interès per adquirir-ne un bon coneixement, en la mesura que el necessiten per accedir a altres recursos materials –per exemple, un lloc de feina estable i ben remunerat– o simbòlics –per exemple, reconeixement de pertinença a un grup o comunitat. Massaguer conclou que, entre els seus participants, "necessita capitalitzar-se en llengua catalana qui aspira a capitalitzar-se en altres aspectes i no té aquests recursos alternatius per mobilitzar". Així mateix, l'autora desvela que, per a la majoria d'aquests participants, "la llengua catalana sol esdevenir un element de descapitalització [...] de tal manera que solen percebre-la com un impediment per desenvolupar el seu projecte de vida a Catalunya tal com se l'havien imaginat". Per això, l'autora aposta per unes polítiques lingüístiques que garantiscen realment l'accés a la llengua catalana "a fi que aquesta llengua funcioni com un instrument per a la reducció de les desigualtats i no pas un element que les agreugi", i que siguin sensibles a "la diversitat de maneres possibles de relacionar-se amb la llengua catalana", per reduir la discordança que observa "entre els discursos vehiculats des de les institucions catalanes i els de la major part de no-catalanoparlants internacionals estudiats".

De la seua banda, en l'article "La política lingüística i les experiències d'integració de les persones amb orígens migratoris: el cas de la comunitat portuguesa a Andorra", James Hawkey aborda el cas d'aquest estat que reconeix el català com a única llengua oficial però que ho fa en un context multilingüe amb una presència significativa del francès i del castellà, que actua sovint com a llengua franca al país, especialment en la interacció amb persones mòbils com els migrants d'origen portuguès que són els subjectes de la seua recerca. A partir d'entrevistes semidirigides, l'autor explora la relació entre els discursos d'aquests migrants d'origen portuguès i les polítiques d'integració lingüística d'Andorra. Dels resultats de la recerca se'n desprèn que els participants "consideren el català com a llengua nacional i associen el seu ús amb projeccions d'alta qualitat i de luxe" i "amb les oportunitats laborals més prestigioses", però sovint veuen frenat el seu interès per l'aprenentatge de la llengua catalana, especialment quan només preveuen una estada temporal al territori. En aquest sentit, Hawkey argumenta que les persones entrevistades donen importància als repertoris multilingües –dins dels quals hi compten també el coneixement del portuguès juntament amb el castellà i el francès, però menys el català– en un context de mobilitat dins del "mercat lingüístic transnacional dins del qual es troba el país".

L'últim estudi, un article d'Helena Torres-Purroy i Sònia Mas-Alcolea titulat "La sostenibilitat del català en la recerca a la universitat catalana 'internacional': un estudi de cas", ens retorna al context de Catalunya però ens situa ja no en el conjunt de la societat, sinó en un àmbit específic en què la qüestió de la mobilitat és especialment candent, atesa la creixent internacionalització de la universitat en general i de les universitats catalanes en particular (Sabaté-Dalmau, 2016; Soler i Gallego-Balsà, 2019). Malgrat aquest fet, les autores constaten que "les investigacions sobre l'ús lingüístic en l'àmbit de la recerca universitària són molt escasses" i que s'han centrat principalment en la llengua de les publicacions, i no tant en les pràctiques lingüístiques dins dels grups de recerca. El seu estudi aborda aquesta realitat a partir d'un estudi comparatiu de dos grups de recerca d'una mateixa universitat pública catalana, que han estudiat de manera prolongada a partir de mètodes qualitius i etnogràfics. Torres-Purroy i Mas-Alcolea observen que "en un context en què manquen directrius explícites per part de la institució de com s'ha de gestionar i dur a terme exactament la política lingüística dins del si del grup de recerca, els grups estudiats han hagut d'adoptar solucions improvisades *ad hoc*", i en conseqüència, l'ús del català acaba depenent "en gran mesura de creences i actituds individuals de les investigadores i investigadors". Com a resultat, en un dels grups el català hi és pràcticament absent, mentre que en l'altre l'ús de la llengua s'alinea –si bé només de manera "casual"– amb les previsions de la legislació. Les autores dibuixen un panorama en què "l'anglès pot esdevenir l'única llengua de la recerca, i només les llengües majoritàries i nacionals (és a dir, el castellà més que el català o l'aranès) poden ser apreses per investigadores i investigadors internacionals per utilitzar-les en la comunicació no científica".

Confiam que les dades i reflexions que es recullen en aquesta secció monogràfica seran d'interès i que constituiran un esperó per a la conversa constructiva que ens cal generar si volem continuar treballant pel futur de la llengua catalana en un marc de justícia social.

Referències

- Appadurai, Arjun. (1996). *Modernity At Large: Cultural Dimensions of Globalization*. University of Minnesota Press.
- Bastardas, Albert. (2005). *Cap a una sostenibilitat lingüística*. Centre d'Estudis de Temes Contemporanis; Angle Editorial.
- Billig, Michael. (2006). *Nacionalisme banal*. Afers.
- Blommaert, Jan. (2010). *The Sociolinguistics of Globalization*. Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511845307>
- Bonotti, Matteo, Carlsson, Nina, i Rowe, Colin W. (2022). Introduction: Linguistic justice, migration and the nation-state. *Nations and Nationalism*, 28(2), 379-386. <https://doi.org/10.1111/nana.12793>
- Bretxa, Vanessa, Comajoan, Llorenç, i Vila, F. Xavier. (2016). Is science really English monoglot? Language practices at a university research park in Barcelona. *Language Problems and Language Planning*, 40(1), 47-68. <https://doi.org/10.1075/lplp.40.1.03bre>
- Cabrè, Anna. (1999). *El sistema català de reproducció. 100 anys de singularitat demogràfica*. Pòrtic.
- Caglitutuncigil, Tülay. (2014). Constructing Inequalities in Bilingual Spaces: Teaching Catalan to Female Immigrants. *Dighitum*, 16, 75-83. <https://doi.org/10.7238/d.v0i16.2172>
- Carlsson, Nina. (2022). Majority nation-building through language requirements: Minority perspectives from EU27. *Nations and Nationalism*, 28(2), 465-482. <https://doi.org/10.1111/nana.12796>
- Carod-Rovira, Josep-Lluís. (2012). [Identitats i nació en construcció: el cas català](#). *DivÈrsia*, 2, 97-122.
- Castelló, Rafael. (2014). [Multilingüisme autocentrat: Una estratègia que obre portes](#). *Futura*, 29, 10-13.
- Castells, Manuel. (2004). [Globalització i identitat. Una perspectiva comparada](#). *IDEES*, 21, 17-28.
- Codó, Eva. (2008). *Immigration and Bureaucratic Control. Language Practices in Public Administration*. Walter de Gruyter. <https://doi.org/10.1515/9783110199086>
- Codó, Eva. (2018). Lifestyle residents in Barcelona: A biographical perspective on linguistic repertoires, identity narrative and transnational mobility. *International Journal of the Sociology of Language*, 250, 11-34. <https://doi.org/10.1515/ijsl-2017-0053>
- Codó, Eva, i Patiño-Santos, Adriana. (2014). Beyond language: Class, social categorisation and academic achievement in a Catalan high school. *Linguistics and Education*, 25, 51-63. <https://doi.org/10.1016/j.linged.2013.08.002>
- Comajoan, Llorenç, Vila, F. Xavier, Bretxa, Vanessa, Sorolla, Natxo, Tenorio, Xavier, i Melià, Joan. (2013). Els usos lingüístics en família i amb amics de l'alumnat autòcton i al·lòcton de sisè de primària a Catalunya, Mallorca i la Franja. Dins F. Xavier Vila i Eulàlia Salvat (ed.), [Noves immigracions i llengües. Actes del 18è Col·loqui Lingüístic de la Universitat de Barcelona](#) (p. 29-75). AEAU; Universitat de Barcelona.
- Comunicació de la Comissió Europea al Parlament Europeu, el Consell, el Comitè Econòmic i Social Europeu i el Comitè de les Regions, COM/2020/758 final, de 24 de novembre de 2020. [Action Plan on Integration and Inclusion 2021-2027](#).
- Corona, Víctor. (2016). Latino trajectories in Barcelona: A longitudinal ethnographic study of Latin American adolescents in Catalonia. *Language, Culture, and Curriculum*, 29(1), 93-106. <https://doi.org/10.1080/07908318.2016.1132659>

- Corona, Víctor, i Block, David. (2020). Raciolinguistic micro-aggressions in the school stories of immigrant adolescents in Barcelona: A challenge to the notion of Spanish exceptionalism? *International Journal of Bilingual Education and Bilingualism*, 23(7), 778-788. <https://doi.org/10.1080/13670050.2020.1713046>
- Domingo, Andreu. (2014). *Catalunya al mirall de la immigració*. L'Avenç.
- Domingo, Andreu. (2016). Resiliència i estrès demogràfic a la Catalunya del segle XXI. *Perspectives Demogràfiques*, 2, 1-4. <https://doi.org/10.46710/ced.pd.cat.2>
- Dunbar, Robert, i McKelvey, Róisín. (2018a). Can states impose language requirements on entry or naturalisation of migrants? Dins François Grin, Manuel Célio Conceição, Peter A. Kraus, László Marác, Žaneta Ozoliņa, Nike K. Pokorn, i Anthony Pym (ed.), *The MIME Vademecum: Mobility and Inclusion in Multilingual Europe* (p. 84-85). MIME Project.
- Dunbar, Robert, i McKelvey, Róisín. (2018b). Must states provide services to migrants in their own languages? Dins François Grin, Manuel Célio Conceição, Peter A. Kraus, László Marác, Žaneta Ozoliņa, Nike K. Pokorn, i Anthony Pym (ed.), *The MIME Vademecum: Mobility and Inclusion in Multilingual Europe* (p. 94-95). MIME Project.
- Flors-Mas, Avel·lí. (2021). Immigration and Languages in Catalonia: From Policies to Results. *Journal of Iberian and Latin American Research*, 27(2), 368-385. <https://doi.org/10.1080/13260219.2021.1994712>
- Flors-Mas, Avel·lí. (2023). [40 anys de la Revista de Llengua i Dret](#). *Revista de Llengua i Dret, Journal of Language and Law*, 80, 1-2.
- Flors-Mas, Avel·lí, Sorolla, Natxo, Pradilla, Miquel Àngel, i Vila, F. Xavier. (2021). The recent evolution of first languages in Catalonia: Between minoritization and language maintenance. *Language Problems and Language Planning*, 45(1), 31-55. <https://doi.org/10.1075/lplp.20028.flo>
- Franco-Guillén, Núria, i Zapata-Barrero, Ricard. (2014). *Catalunya, terra d'acollida*: Stateless Nationalist Party Discourses on Immigration in Catalonia. Dins Eve Hepburn, i Ricard Zapata-Barrero (ed.), *The Politics of Immigration in Multi-Level States: Governance and Political Parties* (p. 261-284). Palgrave Macmillan UK. https://doi.org/10.1057/9781137358530_13
- Fukuda, Makiko. (2014). Barrera o passaport per a la integració? Ideologies lingüístiques dels japonesos residents a Catalunya. *Revista de Llengua i Dret, Journal of Language and Law*, 62, 86-105. <https://doi.org/10.2436/20.8030.02.80>
- Gallego-Balsà, Lúcia, i Cots, Josep Maria. (2019). Managing the foreign language classroom translingually: The case of international students learning Catalan in a study abroad situation. *International Journal of Multilingualism*, 16(4), 425-441.
- Garrido, Maria Rosa. (2010). Tensions ideològiques sobre “la llengua d’acollida” en un projecte residencial per a migrants. *Llengua, Societat i Comunicació*, 8, 19-26. <https://doi.org/10.1344/LSC-2010.8.3>
- Generalitat de Catalunya. Departament d’Ensenyament. Subdirecció General de Llengua i Plurilingüisme. (2018). [El model lingüístic del sistema educatiu de Catalunya. L’aprenentatge i l’ús de les llengües en un context educatiu multilingüe i multicultural](#). Generalitat de Catalunya. Servei de Comunicació i Publicacions.
- Grin, François, Conceição, Manuel Célio, Kraus, Peter A., Marác, László, Ozoliņa, Žaneta, Pokorn, Nike K., i Pym, Anthony (ed.). (2018). *The MIME Vademecum: Mobility and Inclusion in Multilingual Europe*. MIME Project.
- Huguet, Àngel, i Janés, Judit. (2008). Mother tongue as a determining variable in language attitudes. The case of immigrant Latin American students in Spain. *International Journal of Bilingual Education and Bilingualism*, 8(4), 247-260. <https://doi.org/10.1080/14708470802303082>

- Ianos, Maria Adelina, Huguet, Àngel, i Lapresta-Rey, Cecilio. (2017). Attitudinal patterns of secondary education students in Catalonia. The direct and moderator effects of origin. *Journal of Multilingual and Multicultural Development*, 38(2), 113-129. <https://doi.org/10.1080/01434632.2016.1177060>
- Institut d'Estadística de Catalunya (IDESCAT). (s.d.). *Moviments migratoris. Migracions*.
- Kraus, Peter A. (2012). The politics of complex diversity: A European perspective. *Ethnicities*, 12(1), 3-25. <https://doi.org/10.1177/1468796811426952>
- Kymlicka, Will. (2001). Minority Nationalism and Immigrant Integration. Dins *Politics in the Vernacular: Nationalism, Multiculturalism, and Citizenship* (p. 275-289). Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/0199240981.003.0016>
- Llompart, Júlia, Masats, Dolors, Moore, Emilee, i Nussbaum, Luci. (2020). 'Mézclalo un poquito': Plurilingual practices in multilingual educational milieus. *International Journal of Bilingual Education and Bilingualism*, 23(1), 98-112. <https://doi.org/10.1080/13670050.2019.1598934>
- Marí, Isidor. (2006). *Mundialització, interculturalitat i multilingüisme*. Llenoard Muntaner.
- Marí, Isidor. (2019). Diversitat lingüística i cohesió social a Catalunya. Dins Salvador Cardús (dir.), *La cohesió social a la Catalunya del segle XXI*. Institut d'Estudis Catalans.
- Massaquer, Marina. (2022). *No-catalanoparlants a Catalunya: Identitats socials, desigualtats i llengua catalana* [Tesi doctoral]. Universitat Oberta de Catalunya.
- Massaquer, Marina, Flors-Mas, Avel·lí, i Vila, F. Xavier. (2023). *De l'aprenentatge a l'adopció de la llengua catalana: Cap al cicle d'acompanyament als usuaris del Consorci per a la Normalització Lingüística*. Generalitat de Catalunya. Departament de Cultura. Secretaria de Política Lingüística.
- Milian i Massana, Antoni. (2008a). *25 anys de la Revista de Llengua i Dret*. *Revista de Llengua i Dret*, 50, 5-7.
- Milian i Massana, Antoni. (2008b). Supraestatalitat, immigració i requisits lingüístics. Límits jurídics supraestatals a l'establiment de requisits lingüístics i estudi dels requisits relatius al català que a Catalunya es poden exigir a la immigració estrangera. Dins *Mundialització, lliure circulació i immigració, i l'exigència d'una llengua com a requisit. El cas del català, llengua oficial en part del territori d'un Estat* (p. 13-108). Generalitat de Catalunya. Institut d'Estudis Autònoms.
- Morales-Gálvez, Sergi. (2022). Is speaking one's own language(s) a right? *Nations and Nationalism*, 28(2), 387-401. <https://doi.org/10.1111/nana.12795>
- Morales-Gálvez, Sergi. (2024). Linguistic domination: A republican approach to linguistic justice. *Philosophy & Social Criticism*, 0(0). <https://doi.org/10.1177/01914537241239093>
- Newman, Michael, Patiño-Santos, Adriana, i Trenchs-Parera, Mireia. (2013). Linguistic reception of Latin American students in Catalonia and their responses to educational language policies. *International Journal of Bilingual Education and Bilingualism*, 16(2), 195-209. <https://doi.org/10.1080/13670050.2012.720669>
- Oller, Judith. (2013). Variables que incideixen en el coneixement de català i castellà de l'alumnat estranger a Catalunya: Un estudi amb alumnat de sisè de primària. Dins F. Xavier Vila i Eulàlia Salvat (ed.), *Noves immigracions i llengües. Actes del 18è Col·loqui Lingüístic de la Universitat de Barcelona* (p. 77-95). AEAU; Universitat de Barcelona.
- O'Rourke, Bernadette, i Pujolar, Joan. (2013). *From native speakers to new speakers -problematizing nativeness in language revitalization contexts*. *Histoire Épistémologie Langage*, 35(2), 47-67.
- O'Rourke, Bernadette, Pujolar, Joan, i Ramallo, Fernando. (2015). New speakers of European minority languages: The challenging opportunity. *International Journal of the Sociology of Language*, 231, 1-20. <https://doi.org/10.1515/ijsl-2014-0029>

- Patten, Alan, i Kymlicka, Will. (2003). Introduction. Language Rights and Political Theory: Context, Issues and Approaches. Dins Will Kymlicka, i Alan Patten (ed.), *Language Rights and Political Theory* (p. 1-51). Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/oso/9780199262908.003.0001>
- Pons, Eva. (2011). Els efectes de la STC 31/2010, de 28 de juny, sobre el règim lingüístic de l'Estatut d'autonomia de Catalunya. *Revista d'Estudis Autonòmics i Federals*, 12, 120-152.
- Puigdevall, Maite, Pujolar, Joan, i Colombo, Alba. Linguistic safe spaces and stepping stones: rethinking mudes to Catalan through the lens of space. *Journal of Multilingual and Multicultural Development*, 43(1), 21-31. <https://doi.org/10.1080/01434632.2021.1974463>
- Pujolar, Joan. (2010). Immigration and language education in Catalonia: Between national and social agendas. *Linguistics and Education*, 21, 229-243. <https://doi.org/10.1016/j.linged.2009.10.004>
- Pujolar, Joan. (2016). Language, Immigration, and the Nation-State. Dins Nancy Bonvillain (ed.), *The Routledge Handbook of Linguistic Anthropology* (p. 301-316). Routledge.
- Pujolar, Joan, i Puigdevall, Maite. (2015). Linguistic mudes: How to become a new speaker in Catalonia. *International Journal of the Sociology of Language*, 231, 167-187. <https://doi.org/10.1515/ijsl-2014-0037>
- Rebés i Solé, Josep-Enric. (1983). [Presentació](#). *Revista de Llengua i Dret*, 1, V-VI.
- Riera-Gil, Elvira. (2011). La intervenció en les competències, els usos, les ideologies: d'“El català, cosa de tots” a “El català, llengua comuna”. *Treballs de Sociolingüística Catalana*, 21, 155-167. <https://doi.org/10.2436/20.2504.01/33>
- Riera-Gil, Elvira. (2022). Linguistic rights and duties of immigrants and national identity in Catalonia: Between accommodation and transformation. *Nations and Nationalism*, 28(2), 483-500. <https://doi.org/10.1111/nana.12797>
- Sabaté-Dalmau, Maria. (2014). *Migrant Communication Enterprises: Regimentation and Resistance*. Multilingual Matters. <https://doi.org/10.1111/nana.12797>
- Sabaté-Dalmau, Maria. (2016). The Englishisation of Higher Education in Catalonia: A Critical Sociolinguistic Ethnographic Approach to the Students' Perspectives. *Language, Culture and Curriculum*, 29(3), 263-285. <https://doi.org/10.1080/07908318.2016.1153108>
- Shorten, Andrew. (2022). Immigration, language and disadvantage. *Nations and Nationalism*, 28(2), 435-448. <https://doi.org/10.1111/nana.12794>
- Soler, Josep, i Gallego-Balsà, Lúdia. (2019). *The Sociolinguistics of Higher Education. Language Policy and Internationalisation in Catalonia*. Palgrave Macmillan. <https://doi.org/10.1007/978-3-030-16677-9>
- Torres-Purroy, Helena. (2023, 10 d'octubre). [Les mobilitats com a repte per a la sostenibilitat de les llengües minoritzades: 40 anys de la Revista de Llengua i Dret. Crònica de la Jornada del 22 de setembre del 2023](#). *RLD Blog*.
- Torres-Purroy, Helena, i Mas-Alcolea, Sònia. (2022). Language policy and multilingualism in semi-peripheral higher education research: Two cases from a University in Catalonia. *Linguistics and Education*, 71, 101105. <https://doi.org/10.1016/j.linged.2022.101105>
- Unamuno, Virginia. (2011). Entre iguales: Notas sobre la socialización lingüística del alumnado inmigrado en Barcelona. *Sociolinguistic Studies*, 5(2), 321-346. <https://doi.org/10.1558/sols.v5i2.321>
- Unamuno, Virginia, i Nussbaum, Luci. (2006). L'escola com a espai de pràctiques multilingües. Dins Luci Nussbaum, i Virginia Unamuno (ed.), *Usos i competències multilingües entre escolars d'origen immigrant* (p. 81-99). Universitat Autònoma de Barcelona.

- Vila, F. Xavier, Boix-Fuster, Emili, i Alturo, Núria (ed.). (2006). *Integrar, des de la fragilitat? Societats plurilingües davant els reptes de les immigracions multilingües: Suïssa, Brussel·les, Luxemburg, Quebec i Catalunya*. Institut d'Estudis Catalans.
- Vila, Ignasi, Siqués, Carina, i Oller, Judith. (2009). Usos lingüístics de l'alumnat d'origen estranger a l'educació primària de Catalunya. *Zeitschrift für Katalanistik*, 22, 95-124. <https://doi.org/10.46586/ZfK.2009.95-124>
- Woolard, Kathryn A. (2016). *Singular and Plural. Ideologies of Linguistic Authority in 21st Century Catalonia*. Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780190258610.001.0001>
- Zapata-Barrero, Ricard. (2010). Managing Diversity in Spanish Society: A Practical Approach. *Journal of Intercultural Studies*, 31(4), 383-402. <https://doi.org/10.1080/07256868.2010.491274>